

Lögfesta erfðablöndunar á laxi

Í fréttatilkynningu Hafrannsóknastofnunar og í grein Ragnars Jóhannssonar, rannsóknastjóra fiskeldis hjá stofnuninni, í Bændablaðinu hinn 9. mars, kemur m.a. eftirfarandi fram: „Hann klykkir út með því að vitna í umsögn þess eðlis að með lögfestingu áhættumatsins hafi verið gefin lagaheimild til þess að erfðablenda íslenskan lax.“

Hér er vitnað til greinar höfundar sem birtist í Bændablaðinu hinn 9. febrúar.

Höfundur birti einnig grein í Bændablaðinu hinn 04.06.2020 undir heitinu „Það er búið að lögfesta heimild til erfðablöndunar á villtum íslenskum laxastofnum“. En skoðum nú málið betur, er þessi Valdimar Ingi Gunnarsson einn um þessa skoðun?

Hvað segja lögfræðingarnir?

Það hafa margir verið með gagnrýni á áhættumat erfðablöndunar, en höldum okkur eingöngu við það sem fram hefur komið í umsögnum við fiskeldisfrumvarpið árunum 2018 og 2019, þar sem m.a. áhættumatið er vistað. Fram kom í umsögnum tveggja lögfræðinga:

- Jón Þór Ólafsson, lögfræðingur og þáverandi formaður Stangveiðifélags Reykjavíkur: „Það er raunar með nokkrum ólíkindum að veitt sé lagaheimild fyrir því að erfðablenda megi villtan íslenskan lax.“
- Friðleifur Egill Guðmundsson, lögfræðingur og formaður NASF á Íslandi: „NASF hefur áhyggjur

Klarkarudningar í Laxá í Dölum.

Mynd / Valdimar Ingi Gunnarsson

af því að löggjafinn sé að lögfesta með beinum hætti að það sé í lagi að erfðablenda náttúrulega laxastofna með kynbættum norskum eldislaxi.“

Hér er rannsóknastjóri fiskeldis hjá Hafrannsóknastofnun upplýstur um að það eru a.m.k. tveir lögfræðingar sem eru á sömu skoðun og þeir komu jafnframt fyrir með þessa ábendingu en höfundur. Mikill fjöldi umsagnaradila komu einnig með kröfu um enga innblöndun eða erfðablöndun við meðferð málsins á Alþingi Íslendinga.

Áhættumatið

Tilgangur líkans áhættumats erfðablöndunar er að gefa rétta mynd af fjölda stroluxa sem gætu tekið þátt í klaki í hverri veiði. Sá fjöldi er í beinu sambandi við áhættu á erfðablöndun. Ef fjöldinn fer yfir þröskuldsörk á hverju ári er hætta á því að erfðablöndun safnist upp með tíma og hafi áhrif á stofngerð náttúrulegra stofna.

Athyglisvert er að fram kemur í einni umsögn Landssambands veiðifélaga við fiskeldisfrumvarpið

þegar það var til umfjöllunar að áhættumatið gerði ráð fyrir að eldislax muni finnast í ám vítt um landið og veiðiréttaeigendur kunni að verða fyrir tjóni og því mikilvægt að gert væri ráð fyrir skaðabótaákvæði í lögunum.

Hugmyndafræðin röng

Hugmyndafræði áhættumats erfðablöndunar eins og Hafrannsóknastofnunin lagði til árið 2017 í skýrslu sinni „Áhættumat vegna mögulegrar erfðablöndunar milli eldislaxa og náttúrulegra laxastofna á Íslandi“ gengur út á að:

- fylgjast með þegar stroluxar ganga upp í veiðiar, gæta ekki til mótvægisáðgerða til að lágmarka skaðann,
- mæla síðan þá erfðablöndun sem hefur átt sér stað.

Ákveðnar betrubætur voru gerðar á áhættumatinu við afgreiðslu laga um fiskeldi á árinu 2019, einkum er varðar mótvægisáðgerðir, vegna þrýstings margra aðila. Þrátt fyrir það kemur fram í

skýrslu Ríkisendurskoðunar sem kom út fyrr á þessu ári að óháðir sérfræðingar telja að vöktunar- og mótvægisáðgerðir í áhættumati erfðablöndunar séu takmarkaðar að umfangi. „Taka verður alvarlega ábendingar um að hvaða leyti vöktun og mótvægisáðgerðum af hálfu Hafrannsóknastofnunar er ábótavant“ kemur fram í skýrslu Ríkisendurskoðunar.

Lög um umhverfisábyrgð brotin

Rannsóknastjórinn er jafnframt upplýstur um að hugmyndafræði áhættumats erfðablöndunar er að brjóta lög nr. 55/2012 um umhverfisábyrgð. Við umhverfisslys gera lög um umhverfisábyrgð ráð fyrir úrbótum rekstraraðila í tilfelli slysasleppinga sem felur í sér að fjarlægja eldislax úr veiðiá, gripið verði til aðgerða utan umráðasvæðis fyrirtækis og kostnaður greiddur af tjónavaldi.

Í nýlegu áliti meirihluta stjórnskipunar- og eftirlitsnefndar um skýrslu Ríkisendurskoðunar um málefni fiskeldis kemur fram: „Sýnir það þörfina á að beita markvisst aðgerðum til þess að fjarlægja eldislax úr ám í nágrenni sleppiatvika, líkt og tíðkast í Noregi.“ Að mati meirihlutans var talið mikilvægt að ákvæði laga og reglna um stök verði endurskoðað. Fyrirhuguð er endurskoðun laga um fiskeldi á næsta ári og ef þessi breyting kemst í gegn mun áhættumat erfðablöndunar eflaust standast lög um umhverfisábyrgð.

Fórna til að auka framleiðsluheimildir

Hugmyndafræði áhættumats erfðablöndunar gerir ráð fyrir að

verja stærri veiðiar en fórna þeim minni til að hægt væri að úthluta meiri framleiðsluheimildum til eldis á frjóum laxi. Hér hefur jafnræðisreglan að engu verið höfð.

Mikilvægt er að bera virðingu fyrir eignum íslenskra landeigenda þar sem er að finna litlar veiðiar á eldissvæðum og í næsta nágrenni. Þær ár veiga ekki þungt í stóra samhenginu en geta verið mikil verðmæti fyrir einstaka landeigendur. Eigendur lítilla laxveiðiáa hafa verið algjörlega hunsaðir af höfundum áhættumats erfðablöndunar og stjórnvöldum og þannig er þeirra eignum sýnd mikil vanvirðing. Það er löngu tímabært að stjórnvöld sýni eignum íslenskra landeigenda virðingu og vonandi verður það gert við fyrirhugaða breytingu á lögum um fiskeldi á næsta ári.

Að lokum

Höfundur er hvorki eigandi veiðiáa eða laxeldisfyrirtækja og hefur því ekki meiri hagsmuna að gæta í þessu máli en almennt gerist með íslenska skattgreiðendur. Stækkandi hópi er að verða það ljóst að áhættumat erfðablöndunar hefur lítið sem ekkert með náttúruvernd að gera og er fyrst og fremst notað til að úthluta framleiðsluheimildum til erlendra fjárfesta og fulltrúa þeirra.

Staðreyndin er sú að áhættumat erfðablöndunar opnar fyrir það að umhverfissóðarnir fái að njóta sín á kostnað þeirra sem vilja standa sig vel. Hugmyndafræði áhættumats erfðablöndunar er röng, stenst ekki lög um umhverfisábyrgð, en því er alltaf hægt að breyta.

Valdimar Ingi Gunnarsson
sjávarútvegsfræðingur.